

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS
ROMANIPOLITIIKAN
LINJAUKSIKSI

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:16

Valtioneuvoston periaatepäätös romanipolitiikan linjauksiksi

ISBN 978-952-00-3084-1 (nid)

ISBN 978-952-00-3085-8 (PDF)

ISSN-L 1236-2050

ISSN 1236-2050 (painettu)

ISSN 1797-9854 (verkkójulkaisu)

URN:ISBN 978-952-00-3085-8

<http://um.fi/URN:ISBN:978-952-00-3085-8>

Kannen kuva: iStockphoto

Ulkoasu ja paino: Unigrafia, Helsinki 2011

TIIVISTELMÄ

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS ROMANIPOLITIIKAN LINJAUKSIKSI

■ Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma valmistui joulukuussa 2009. Romanipoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta elämän eri alueilla. Tavoitteena on, että Suomi olisi edelläkävijä romanien osallisuuden edistämässä Euroopassa vuonna 2017. Kansallinen romanipoliittinen ohjelma vastaa kansainvälisten järjestöjen suosituksiin romanipoliitiikan kehittämiseksi jäsenvaltioissa.

Romanipoliittinen ohjelma on kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka avulla saadaan aikaan pysyviä parannuksia romaniväestön asemaan. Romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyy yhteensä 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille.

Ohjelman painopistealueet ovat romanilasten ja -nuorten osallistuminen varhaiskasvatukseen ja koulutukseen, aikuisen romaniväestön ammatillinen koulutus ja sijoittuminen työmarkkinoille, romaniväestön yhdenvertainen kohtelu ja palveluihin pääsy, romanikielen ja -kulttuurin kehittäminen, romaniväestön yhdenvertaisuus ja syrjinnän ehkäisy sekä romanipoliitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumisen vahvistaminen. Kuntien rooli korostuu ohjelman toimeenpanossa.

Valtioneuvoston keskeinen toimintalinjaus on, että ministeriöt toteuttavat hallinnonaloillaan romanipoliittisessa ohjelmassa vastuulleen määriteltyjä toimenpiteitä käytettävissä olevien määrärahojensa rajoissa. Valtioneuvosto päättää käynnistää seuraavat uudet poikkihallinnolliset toimet 31.3.2011 mennessä:

1. Vahvistetaan romaniväestön osallisuutta ja yhteistyörakenteita paikallistasolla.

Valtioneuvosto tukee paikallisten romanityöryhmien perustamista ja niiden toiminnan kehittämistä kunnissa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on myös sitoutunut edistämään romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta kunnissa romaneille suunnattujen sosiaali- ja terveyspalveluja täydentävien tukitoimien ja toimintakäytäntöjen kehittämiseksi Kaste-ohjelman kautta.

2. Edistetään toimia romanikielen elvyttämiseksi ja sen aseman vahvistamiseksi

Valtioneuvosto sitoutuu edistämään toimia romanikielen aseman vahvistamiseksi ja kielen säilymiseksi kehittämällä muun muassa sen opetuksen edellytyksiä.

3. Edistetään romanilasten ja -nuorten osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia

Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Romaniasiain neuvottelukunnan johdolla ryhdytään valmistelemaan toimenpiteitä, jotka edistävät romanilasten ja -nuorten osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia.

4. Tehdään selvitys romaniväestön asumistilanteesta

Ympäristöministeriö kartoittaa romanien asumisongelmia ja muita asumisen tukitoimia, jotta sopivia ratkaisuja romanien asumistilanteeseen löydetään.

5. Laaditaan kansainvälinen romanipolitiikan vaikuttamisstrategia

Ulkoasianministeriön työryhmä laatii Suomen kansainvälisen romanipolitiikan vaikuttamisstrategian vuoden 2011 alkuun mennessä.

6. Käynnistetään romanipoliittisen ohjelman toimeenpano ja seuranta

Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa ohjelmalle seurantaryhmän, joka arvioi ohjelman toteutumista määräajoin.

Asiasanat: kansainvälinen romanipolitiikka, romanipoliittinen ohjelma, romanikieli, romanilapset, romanit, romaniväestön asuminen

SUMMARY

GOVERNMENT RESOLUTION ON GUIDELINES FOR A POLICY ON ROMA

Finland's first National Policy on Roma was published in December 2009. The goal of the National Policy is to promote the equality and inclusion of the Roma in various spheres of life. The objective is that Finland will be a forerunner in promoting the inclusion of the Roma in Europe in 2017. The National Policy on Roma is a response to the recommendations of international organizations to develop the policies on Roma in member states.

The National Policy on Roma is a comprehensive and concrete action programme to achieve permanent improvements to the position of the Roma population in Finland. The National Policy comprises a total of 147 measures, which several administrative sectors are responsible for implementing.

The areas of priority in the National Policy are participation of the Roma children and adolescents in early childhood education and care, vocational education and placement on the labour market of the adult Roma, equal treatment and access to services, development of the Romani language and culture, equality of the Roma population and prevention of discrimination, as well as development of the policy on Roma and strengthening the inclusion of the Roma population in society. The role of the local authorities is emphasised in the implementation of the National Policy.

A central policy line of the Government is that the Ministries shall implement the measures that are assigned to them in the National Policy on Roma within the framework of the appropriations available for the measures. Furthermore, the Government will initiate the following cross-sectoral measures by 31 March 2011:

1. Strengthen the inclusion of the Roma and cooperation structures at the local level

The Government supports the setting up of local Roma working groups and development of their activities in municipalities. The Ministry of Social Affairs and Health has also committed itself to promoting the equal treatment and inclusion of the Roma in municipalities in order to develop the supportive measures and operational practices targeted at the Roma for supplementing social and health services through the National Programme for Social Welfare and Health Care, i.e. the Kaste programme.

2. Promote measures for revival of the Romani language and strengthen its status

The Government commits itself to promoting the status of the Romani language and maintaining the language by developing e.g. the prerequisites for its teaching.

3. Promote the Roma children's and adolescents' opportunities for participation and for pursuing hobbies

Preparation of measures to promote the Roma children's and adolescents' opportunities for participation and pursuing hobbies will be started under the direction of the Ministry of Education and Culture and the Advisory Board on Romani Affairs.

4. Carry out a study of the housing situation of the Roma population

The Ministry of the Environment will investigate housing problems of the Roma and consider supportive measures to find suitable solutions to them.

5. Draw up an international strategy for influencing the policies on Roma

A working group appointed by the Ministry for Foreign Affairs will draw up Finland's international strategy for influencing policies on Roma by the start of 2011.

6. Start implementation and monitoring of the National Policy on Roma

The Ministry of Social Affairs and Health will set up a monitoring group for the National Policy on Roma to periodically evaluate its implementation.

Key words: housing of the Roma, international policies on Roma, National Policy on Roma, Roma, Roma children, Romani language

SISÄLLYS

Johdanto	9
Romanipoliittisen ohjelman valmistelu ja tavoitteet	9
Romanipoliittisen ohjelman painopisteet.....	10
Valtioneuvoston keskeiset toimintalinjaukset romanipoliitiikan edistämiseksi	11

JOHDANTO

Romaniväestöllä on Suomen kansalaisina yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan toimintoihin. Romanien oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu perustuslaissa. Romanien asumisolosuhteissa, romanilasten koulunkäynnissä ja romanien osallisuudessa on tapahtunut edistymistä viime vuosikymmeninä. Yhteistyörakenteita romaniväestön ja viranomaisten välillä on luotu niin kansalliselle, alueelliselle kuin paikallisellekin tasolle. Romaniyhteisöissä on vahvoja vaikuttajia, ja romanijärjestökenttä on monipuolistunut.

Romanit ovat kuitenkin yksi maamme syrjityimmistä väestöryhmistä, ja osaa romaniväestöä uhkaa edelleen syrjäytyminen. Romaninaiset, -miehet ja lapset kohtaavat syrjintää ja kielteisiä asenteita arkielämän eri tilanteissa. Romanikieli on uhanalainen kieli ja sen osaaminen ja käyttö on vähentynyt romaniväestön keskuudessa. Romaniväestön matala koulutustaso on keskeinen syy huono-osaisuudelle, este osallisuuden toteutumiselle ja pääsylle työmarkkinoille.

Syrjäytymiskehitys on voitava katkaista, erityisesti taloudellisesti vaikeana aikana, mutta myös tulevaisuuden työvoimatarvetta ajatellen. Tarvitaan kansallinen romanipoliittinen ohjelma, johon sisältyvillä monilla toimilla voidaan edistää romaniväestön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja syrjimättömyyttä Suomessa. Romaniväestön osallistuminen ja heidän omien voimavarojensa vahvistaminen ovat ehdottomia edellytyksiä siinä onnistumiselle.

Suomi on valmis edistämään romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä omassa maassaan että Euroopan laajuisesti. Tältä osin viitataan Eduskunnan Suuren valiokunnan lausuntoon SuVL 10/2010 vp, joka antaa hallitukselle hyvän pohjan aktiivisesti ja johdonmukaisesti edistää romanien ihmisoikeustilannetta ja sosioekonomista asemaa kansainvälisesti.

ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN VALMISTELU JA TAVOITTEET

Pääministeri Matti Vanhanen antoi romaniasiain neuvottelukunnalle toimeksiannon valmistella muistion romanien elinolojen kehittämiseksi Suomessa. Muistion perusteella sosiaali- ja terveysministeriö asetti laajapohjaisen työryhmän kansanedustaja Pekka Haaviston johdolla, joka luovutti esityksen Suomen ensimmäiseksi romanipoliittiseksi ohjelmaksi joulukuussa 2009.

Romanipoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta elämän eri alueilla. Tavoitteena on, että Suomi olisi edelläkävijä romanien osallisuuden edistämässä Euroopassa. Ohjelman tavoitteena on niin ikään vahvistaa romanikielen säilymistä ja kehittymistä

edellytyksiä käytännössä. Kansallinen romanipoliittinen ohjelma vastaa kansainvälisten järjestöjen suositukseen romanipoliitiikan kehittämiseksi jäsenvaltioissa. Samalla se toimii myös hyvänä mallina eurooppalaiselle romanien elinoloja ja asemaa parantavalle työlle.

ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN PAINOPISTEET

Romanipoliittinen ohjelma on kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka avulla saadaan aikaan pysyviä parannuksia romaniväestön asemaan. Romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyy yhteensä 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Ohjelman yhtäaikaistamalla ja poikkihallinnollisilla toimilla halutaan edistää mahdollisuuksia osallistua koulutukseen ja työmarkkinoille, vahvistaa romaniväestön omaa vastuunottoa ja toimintakykyä, lisätä heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan sekä tukea ja kehittää romanikielen ja -identiteetin säilymistä Suomessa.

Ohjelman painopistealueet ovat romanilasten ja -nuorten osallistuminen varhaiskasvatukseen ja koulutukseen, aikuisen romaniväestön ammatillinen koulutus ja sijoittuminen työmarkkinoille, romaniväestön yhdenvertainen kohtelu ja palveluihin pääsy, romanikielen ja -kulttuurin kehittäminen, romaniväestön yhdenvertaisuus ja syrjinnän ehkäisy sekä romanipoliitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumisen vahvistaminen.

Ohjelman lähtökohtana on, että nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä toimivat hyvänä pohjana romaniväestön yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjimättömyyden vahvistaminen tarkoittavat romaniväestön ja heidän olosuhteidensa näkyväksi tekemistä elämän eri osa-alueilla. Tämän lisäksi tarvitaan joskus kohdennettuja toimenpiteitä romaniväestön osallisuuden ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Käytännössä yhdenvertaisuus ja osallisuus toteutuvat paikallistasolla ihmisten arjessa. Tästä syystä kuntien rooli korostuu ohjelman toimeenpanossa.

Ohjelmaesityksestä pyydytyissä lausunnoissa annetaan vahva tuki romanipoliittiselle ohjelmalle. Lausunnonantajien näkemyksen mukaan romanipoliittisen ohjelman priorisointikohteita ovat romanilapsiin ja -nuoriin kohdistuvat toimenpiteet. Lisäksi tarvitaan toimia aikuisen romaniväestön osallisuuden vahvistamiseksi. Romaniväestön koulutukseen osallistumisen vahvistaminen ja yleinen koulutustason nostaminen avaavat ovia työmarkkinoille ja laajemminkin yhteiskunnalliseen osallisuuteen täysivaltaisina kansalaisina.

Romanipoliittisessa ohjelmassa on nostettu esiin hyviä käytäntöjä, joita on kehitetty romaniväestön osallisuuden vahvistamiseksi ja joita tulisi juurruttaa käytäntöihin eri puolilla maata. Näitä ovat muun muassa eri kuntiin perustetut paikalliset romanityöryhmät romaniväestön ja paikallisten viranomaisten yhteistyön lisäämiseksi. Samoin ohjelmasta annetuissa lausunnoissa tuotiin esille jo käynnissä olevia hyviä kehittämishankkeita, kuten romanilasten perusopetuksen tukeminen 31 kunnassa, romanikielisten kielipesien toiminta eri puolilla Suomea, romaniasian yhdyshenkilötoiminnan kehittäminen työ- ja elinkeinohallinnossa, myönteiset tulokset romanien aikuiskoulutus- ja

työllistämishankkeista, romanitaustaisten työntekijöiden rekrytoiminen niin romanien työllistymistä kuin kouluttautumista tukeviin hankkeisiin samoin kuin kuntien sosiaali- ja opetustoimeen, sekä romaniväestölle suunnatut perheirit ja vanhempien seminaarit.

VALTIONEUVOSTON KESKEISET TOIMINTALINJAUKSET ROMANIPOLITIIKAN EDISTÄMISEKSI

Ministeriöt toteuttavat hallinnonaloillaan romanipoliittisessa ohjelmassa vastuulleen määriteltyjä toimenpiteitä romanien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi käytettävissä olevien määrärahojensa rajoissa.

Valtioneuvosto päättää käynnistää seuraavat uudet poikkihallinnolliset toimet 31.3.2011 mennessä.

I. Vahvistetaan romaniväestön osallisuutta ja yhteistyörakenteita paikallistasolla

Valtioneuvosto tukee paikallisten romanityöryhmien perustamista ja niiden toiminnan kehittämistä kunnissa Romaniasiain neuvottelukunnan ja alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien antaman asiantuntija-avun kautta.

Valtioneuvosto on myös sitoutunut edistämään romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta kunnissa romaneille suunnattujen sosiaali- ja terveyspalveluja täydentävien tukitoimien ja toimintakäytäntöjen kehittämiseksi. Kunnissa on saatu hyviä kokemuksia romanitaustaisten henkilöiden palkkaamisesta tukemaan romanilasten varhaiskasvatusta, perhetyötä ja palveluihin ohjausta. Kuntiin tarvittaisiin myös romanitaustaisia henkilöitä sosiaalityöhön ehkäisemään heidän syrjäytymistään ja tukemaan hakeutumista koulutukseen ja työelämään. Tarkoituksena ei ole luoda rinnakkaista palvelujärjestelmää romaneille, vaan kohdentaa romaniväestölle nimenomaisia toimenpiteitä yleisen palvelujärjestelmän puitteissa heidän osallisuutensa vahvistamiseksi.

Valtioneuvosto tukee kuntia sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) kautta. Kunnat voivat hakea hankerahoitusta romanipoliittisen ohjelman mukaisten toimien kehittämistyöhön. Kaste-ohjelman teema-alueista muun muassa osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen ehkäisy sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittäminen linkittyvät romanipoliittisen ohjelman painopisteisiin ja toimenpiteisiin.

Romaniasiain neuvottelukunta ja alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat tukevat ja edesauttavat verkostojen luomisessa niitä kuntia, jotka haluavat käynnistää romanipoliittisen ohjelman mukaisia toimia ja joiden tavoitteena on kehittää romanien asumisolosuhteita sekä sosiaali- ja terveyspalveluja täydentäviä tukitoimia ja toimintakäytäntöjä.

Vuonna 2012 käynnistyy Kaste II-ohjelmakokonaisuus. Tavoitteena on, että ohjelmassa otettaisiin huomioon kieli- ja kulttuurivähemmistöt, mukaan lukien romanit.

Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö
Rahoitus: STM:n Kaste-hanke

2. Edistetään toimia romanikielen elvyttämiseksi ja sen aseman vahvistamiseksi

Valtioneuvosto sitoutuu edistämään toimia romanikielen aseman vahvistamiseksi ja kielen säilymiseksi kehittämällä muun muassa sen opetuksen edellytyksiä. Yksi suurimmista haasteista romanikielen opetuksen kehittämiseksi on pätevien romanikielen opettajien puute. Tästä syystä on tarpeen selvittää edellytyksiä romanikielen yliopistotasaisen opetuksen käynnistämiseksi ja järjestämiseksi tarkoituksenmukaisella tavalla. Helsingin yliopistossa on käynnissä romanikielen perusopinnot kuuluva 10 opintopisteen laajuinen kurssi.

Vastuutaho: Opetus- ja kulttuuriministeriö, oikeusministeriö
Rahoitus: Helsingin yliopistossa valmistellaan romanikielen opetuksen ja opettajakoulutuksen suunnitelmaa ja siihen liittyvää talousarvioita vuonna 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii varautumaan toimenpiteistä aiheutuviin kustannuksiin.

3. Edistetään romanilasten ja -nuorten osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia

Romanilasten ja -nuorten osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia on tarpeen edistää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Romaniasiain neuvottelukunnan johdolla ryhdytään valmistelemaan toimenpiteitä, jotka edistävät romanilasten ja -nuorten osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia. Romanilasten ja -nuorten valtakunnallisen kulttuuritapahtuman aloittaminen olisi yksi konkreettinen toimenpide. Muita voivat olla erilaiset edustukselliset vaikuttamiskanavat kuten oppilaskunnat tai nuorisovaltuustot.

Romaniasiain neuvottelukunta toimii aloitteellisesti romanilasten ja -nuorten kuulemisen edistämiseksi romaniyhteisön omista rakenteista. Myös alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat voisivat kehittää toimintaansa yhteistyössä kuntien ja romanijärjestöjen kanssa niin, että lapsille ja nuorille olisi omia osallistumiskanavia.

Vastuutahot: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Romaniasiain neuvottelukunta
Rahoitus: Toimenpiteitä valmistellaan virkatyönä siten, että esitys olisi sisällytettävissä seuraavan hallituskauden lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan

4. Tehdään selvitys romaniväestön asumistilanteesta

Romaniväestön asumistaso ei juurikaan poikkea muun väestön tasosta. Romanit ovat kuitenkin riippuvaisia julkisesta vuokra-asuntotarjonnasta. Asuntojen saannissa ja myös asumisaikana ilmenee edelleen vaikeuksia. Romaniväestön asumisen ongelmat johtuvat monista syistä. Romaniväestön asumiseen liittyvien kysymysten ratkaiseminen vaatii monialaista viranomaisyhteistyötä ja vuorovaikutusta romaniväestön kanssa paikallisella tasolla. Kunnat tarvitsevat myös ohjausta ja neuvoa vaikeiden tilanteiden ratkaisemiseksi. Jotta parhaiten sopivia ratkaisuja romanien asumisongelmiin ja muita asumisen tukitoimia saadaan kartoitettua, tarvitaan tarkempaa tietoa romanien asumisen ongelmista. Selvitys käynnistyy keväällä 2011.

Vastuutaho: Ympäristöministeriö

Rahoitus: ympäristöministeriön tutkimus- ja kehittämisrahoitus

5. Laaditaan kansainvälinen romanipolitiikan vaikuttamisstrategia

Romanit ovat yhteiseurooppalainen vähemmistö, jonka elintaso ja yhteiskunnallinen osallisuus ovat jääneet useissa Euroopan maissa huomattavasti jälkeen valtaväestön ja muun Euroopan elinoloista. Euroopan tasolla onkin noussut tarve kokonaisvaltaisen romanipolitiikan kehittämisestä. Suomi on ollut monin tavoin aloitteellinen romanikysymysten esille nostamisessa eurooppalaisessa yhteistyössä.

Valtioneuvoston tavoitteena on, että Suomi jatkossakin osallistuu ja aktiivisesti vaikuttaa eurooppalaisen romanistrategian muovautumiseen tuomalla oman asiantuntemuksensa ja tarjoamalla malleja ja kokemuksia osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämisestä samoin kuin oppimalla muiden maiden kokemuksista.

Ulkoasiainministeriö on romanipoliittisen ohjelman esityksen mukaisesti asettanut 9.8.2010 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia Suomen kansainvälisen romanipolitiikan vaikuttamisstrategia. Työryhmän toimikausi päättyy 9.2.2011.

Vastuutaho: Ulkoasiainministeriö

Rahoitus: Strategia tehdään virkatyönä

6. Käynnistetään romanipoliittisen ohjelman toimeenpano ja seuranta

Kokemusten mukaan laajojen politiikkaohjelmien määrätietoinen toimeenpano edellyttää nimettyä koordinoinnin ja seurannan vastuutahoa sekä poliittista sitoutumista. Valtioneuvosto edellyttää, että eri ministeriöt vastaavat oman hallinnonalansa osalta toimenpiteiden toteuttamisesta lisäämällä romanipoliittisen ohjelman toimenpiteet omiin toimintasuunnitelmiinsa kehystensä puitteissa. Samoin romanipoliittisen ohjelman mukaisesti ministeriöihin tulee nimetä romaniasioista vastaavat yhteyshenkilöt, jotka määräjain raportoivat ministeriönsä toimista ja ohjelman toimeenpanotilanteesta.

Kunnat ovat keskeisiä toimijoita, sillä ne panevat toimeen monia ohjelman tavoitteita käytännössä vahvistamalla romaniväestön osallistumista paikalliseen päätöksentekoon ja kehittämällä romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta koskevia toimia paikallistasolla. Tässä kunnat voivat hyödyntää muun muassa Kaste-ohjelmasta haettavaa rahoitusta sekä EU:n rakennerahastojen ja erityisohjelmien rahoitusinstrumentteja romanien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden mahdollistamiseksi.

Valtakunnallinen ja alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat, paikalliset romanityöryhmät ja romanijärjestöt voivat antaa arvokkaan ja merkittävän tuen romanipoliittisen ohjelman toimeenpanolle ja seurannalle. Näiden kautta romaniväestön ääni saadaan kuuluviin myös ohjelman toimeenpanossa ja seurannassa.

Romanipoliittisen ohjelman seurannasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Ministeriö asettaa ohjelmalle seurantaryhmän, jossa kaikki asianomaiset tahot ovat edustettuina. Ohjelman toteutumista arvioidaan määräjain. Ensimmäinen seurantaraportti annetaan vuonna 2013.

Vastuutaho: Sosiaali- ja terveysministeriö

Rahoitus: Seurantaryhmän kustannukset katetaan STM:n talousarviosta.

STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT

OM RIKTLINJER FÖR POLITIKEN AVSEENDE ROMER

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2010:16

Statsrådets principbeslut om riktlinjer för politiken avseende romer

ISBN 978-952-00-3084-1 (inh.)

ISBN 978-952-00-3085-8 (PDF)

ISSN-L 1236-2050

ISSN 1236-2050 (print)

ISSN 1797-9854 (online)

URN:ISBN 978-952-00-3085-8

<http://um.fi/URN:ISBN:978-952-00-3085-8>

Omslagsbild: iStockphoto

Layout och tryckning: Unigrafia, Helsingfors 2011

SAMMANDRAG

STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT OM RIKTLINJER FÖR POLITIKEN AVSEENDE ROMER

■ Finlands första politiska program avseende romer blev färdigt i december 2009. Syftet med det politiska programmet är att främja romernas likvärdighet och delaktighet på livets olika områden. Finland ska år 2017 vara en föregångare i främjandet av romernas delaktighet i Europa. Det nationella politiska programmet avseende romer är ett svar på internationella organisationers rekommendationer om att medlemsstaterna bör utarbeta en strategi avseende romer.

Det politiska programmet avseende romer är ett täckande och konkret åtgärdsprogram som ska åstadkomma permanenta förbättringar i den romska befolkningens ställning. Ansvaret för att de sammanlagt 147 åtgärderna som det politiska programmet innehåller verkställs har fördelats mellan flera förvaltningsområden.

Tyngdpunktsområdena i programmet handlar om romska barns och ungas deltagande i småbarnspedagogik och utbildning, vuxna romers yrkesutbildning och inträde på arbetsmarknaden, likvärdig behandling och tillträde till tjänster för den romska befolkningen, utveckling av det romska språket och den romska kulturen, likabehandling och förebyggande av diskriminering samt om att utveckla politiken som gäller romer och att stärka deltagandet från den romska befolkningens sida. Kommunernas roll accentueras när programmet verkställs.

Statsrådets centrala handlingsriktlinje är att ministerierna verkställer inom sina förvaltningsområden och inom ramen för de anslag som står till förfogande de uppgifter som i det politiska programmet avseende romer är deras ansvar. Statsrådet beslutar att inleda följande nya tväradministrativa åtgärder senast 31.3.2011.

1. Den romska befolkningens delaktighet och lokala samarbetsstrukturer stärks

Statsrådet stöder tillsättandet av lokala romska arbetsgrupper och att gruppernas verksamhet i kommunerna utvecklas. Social- och hälsovårdsministeriet har också förbundit sig att främja romernas likabehandling och delaktighet i kommunerna i syfte att utarbeta kompletterande stödåtgärder och handlingssätt som riktas till romer inom social- och hälsovårdstjänsterna genom Kaste-programmet.

2. Åtgärder för att uppliva det romska språket och dess ställning främjas

Statsrådet förbinder sig att främja åtgärder för att stärka det romska språkets ställning och språkets bevarande, bland annat genom att förbättra förutsättningarna för undervisning i romani.

3. Möjligheterna för romska barn och unga till delaktighet och hobbyn främjas

Under ledning av undervisnings- och kulturministeriet och delegationen för romska ärenden börjar man utarbeta åtgärder som ska främja möjligheterna för romska barn och unga till delaktighet och hobbyverksamhet.

4. Den romska befolkningens boendesituation utreds

Miljöministeriet kartlägger romernas boendeproblem och andra stödåtgärder för boendet för att hitta de bästa lösningarna på romernas boendesituation.

5. En internationell strategi för att påverka politiken avseende romer

En arbetsgrupp vid utrikesministeriet utarbetar senast i början av 2011 Finlands strategi för att påverka den internationella politiken avseende romer.

6. Verkställigheten och uppföljningen av det politiska programmet avseende romer körs igång

Social- och hälsovårdsministeriet ska tillsätta en uppföljningsgrupp för programmet som regelbundet utvärderar hur programmet genomförs.

Nyckelord: internationell politik avseende romer, politiskt program avseende romer, romer, romernas boende, romska barnen, romska språket

INNEHÅLL

Inledning	21
Politiskt program avseende romer - beredning och mål	21
Tyngdpunkterna i det politiska programmet avseende romer	22
Statsrådets centrala handlingsriktlinjer för att främja politiken avseende romer	23

INLEDNING

Den romska befolkningen har som finska medborgare lika rättigheter och skyldigheter att delta i samhällsfunktionerna och att påverka dem. Romernas rätt till sitt språk och sin kultur tryggas i grundlagen. Under de senaste decennierna har det skett framsteg när det gäller romernas boendeförhållanden, de romska barnens skolgång och romernas delaktighet. Det har byggts upp strukturer för samarbete mellan den romska befolkningen och myndigheterna såväl på det nationella, på det regionala som på det lokala planet. Det finns starka påverkare inom det romska samfundet och det romska organisationsfältet har blivit mångsidigare.

Romerna är trots det en av våra mest diskriminerade befolkningsgrupper, och en del av den romska befolkningen befinner sig fortfarande i riskzonen för utslagning. Romska kvinnor, män och barn stöter på diskriminering och negativa attityder i olika situationer i vardagslivet. Det romska språket är ett hotat språk som den romska befolkningen behärskar och använder i allt mindre utsträckning. Den låga utbildningsnivån är en av huvudorsakerna till att man har det illa ställt, den utgör ett hinder för delaktighet och för tillträde till arbetsmarknaden.

Utslagningstrenden måste kunna stoppas, särskilt under ekonomiskt stränga tider, men också med tanke på behovet av arbetskraft i framtiden. Det behövs ett nationellt politiskt program avseende romer, med åtgärder av många slag för att främja likabehandling, delaktighet och icke-diskriminering av den romska befolkningen i Finland. En absolut förutsättning för att detta ska lyckas är att den romska befolkningen själv medverkar och att deras egna resurser förstärks.

Finland är beredd att främja romernas likaberättigande och delaktighet både i det egna landet och i europeisk skala. Här hänvisas till riksdagens stora utskotts utlåtande Sto-UU 10/2010 rd, som ger regeringen ett gott underlag för att aktivt och konsekvent arbeta för en förbättring av romernas mänskliga rättigheter och socioekonomiska ställning internationellt.

POLITISKT PROGRAM AVSEENDE ROMER - BEREDNING OCH MÅL

Statsminister Matti Vanhanen gav delegationen för romska ärenden i uppdrag att utarbeta en promemoria om hur romernas levnadsförhållanden i Finland kunde utvecklas. Med stöd av promemorian tillsatte social- och hälsovårdsministeriet en arbetsgrupp på bred bas under ledning av riksdagsledamot Pekka Haavisto som i december 2009 överlätt sitt förslag till Finlands första politiska program avseende romer.

Syftet med det politiska programmet är att främja romernas likvärdighet och delaktighet på livets olika områden. Finland ska vara en föregångare i främjandet av romernas delaktighet i Europa. Ett av programmets syften är också att stärka förutsättningarna för att det romska språket ska kunna bevaras och utvecklas i praktiken. Det nationella politiska programmet avseende romer är ett svar på internationella organisationers rekommendationer om att medlemsstaterna bör utarbeta en strategi avseende romer. Samtidigt fungerar programmet också som modell för arbetet i Europa för att förbättra romernas livsbetingelser och ställning.

TYNGDPUNKTERNA I DET POLITISKA PROGRAMMET AVSEENDE ROMER

Det politiska programmet avseende romer är ett täckande och konkret åtgärdsprogram som ska åstadkomma permanenta förbättringar i den romska befolkningens ställning. Ansvaret för att de sammanlagt 147 åtgärderna som det politiska programmet innehåller verkställs har fördelats mellan flera förvaltningsområden. De samtidiga och tvär-administrativa åtgärderna i programmet syftar till att förbättra romernas möjligheter att delta i utbildning och integreras på arbetsmarknaden, stärka deras eget ansvarstagande och deras egen aktionsförmåga, öka deras påverkningsmöjligheter samt stödja och utveckla bevarandet av det romska språket och den romska identiteten i Finland.

Tyngdpunktsområdena i programmet handlar om romska barns och ungas deltagande i småbarnspedagogik och utbildning, vuxna romers yrkesutbildning och inträde på arbetsmarknaden, likvärdig behandling och tillträde till tjänster för den romska befolkningen, utveckling av det romska språket och den romska kulturen, likabehandling och förebyggande av diskriminering samt om att utveckla politiken som gäller romer och att stärka deltagandet från den romska befolkningens sida.

Programmet tar avstamp i att lagstiftningen och servicesystemet i dagsläget fungerar som en god grund för att främja den romska befolkningens likabehandling. Främjandet av likabehandling och integreringen av icke-diskriminering innebär att den romska befolkningen och deras förhållanden synliggörs på livets olika delområden. Härtill behövs det ibland riktade åtgärder för att den romska befolkningens delaktighet och faktiska likabehandling ska förverkligas. Likabehandlingen och delaktigheten sker i praktiken på det lokala planet i människornas vardag. Därför accentueras kommunernas roll när programmet ska verkställas.

I remissutlåtandena om programutkastet får det politiska programmet avseende romer ett starkt stöd. Enligt remissinstanserna bör de åtgärder i programmet som hänför sig till romska barn och unga prioriteras. Dessutom behövs det åtgärder för att stärka de vuxna romernas delaktighet. Ett starkt deltagande i utbildningen och en allmän höjning av utbildningsnivån öppnar dörrar för romerna till arbetsmarknaden och vidare ut mot samhällelig delaktighet som fullvärdiga medborgare.

Det politiska programmet avseende romer lyfter fram god praxis som har tagits fram för att stärka romernas delaktighet och som borde inplantas i praxisen runtom i landet. Det handlar bland annat om de lokala arbetsgrupper som har inrättats i olika kommuner för att öka samarbetet mellan den romska befolkningen och de lokala myndigheterna. I utlåtandena om programmet lyftes redan inledda fina utvecklingsprojekt fram, såsom stödet för romska barns grundläggande utbildning i 31 kommuner, språkboversamheten på romani på olika håll i landet, utveckling av verksamheten med kontaktpersoner i romska ärenden inom arbets- och näringsförvaltningen, det positiva utfallet av vuxenutbildnings- och sysselsättningsprojekten för romer, rekryteringen av arbetstagare med romsk bakgrund till projekt som såväl stödjer romernas sysselsättning som studier liksom också till socialsektorn och bildningssektorn i kommunerna, samt familjelägren och föräldraseminarieerna riktade till den romska befolkningen.

STATSRÅDETS CENTRALA HANDLINGSRIKTLINJER FÖR ATT FRÄMJAJA POLITIKEN AVSEENDE ROMER

Ministerierna verkställer inom sina förvaltningsområden och inom ramen för de anslag som står till förfogande de uppgifter för främjande av romernas delaktighet och likabehandling som i det politiska programmet avseende romer är deras ansvar.

Statsrådet beslutar att inleda följande nya tväradministrativa åtgärder senast den 31 mars 2011.

I. Den romska befolkningens delaktighet och lokala samarbetsstrukturer stärks

Statsrådet stöder tillsättandet av lokala romska arbetsgrupper och att gruppernas verksamhet i kommunerna utvecklas med sakkunnighjälp från delegationen för romska ärenden och de regionala delegationerna för romska ärenden.

Statsrådet har också förbundit sig att främja romernas likabehandling och delaktighet i kommunerna i syfte att utarbeta kompletterande stödåtgärder och handlingssätt som riktas till romer inom social- och hälsovårdstjänsterna. Man har goda erfarenheter i kommunerna av att anställa personer med romsk bakgrund för att stödja småbarnspedagogiken för romska barn, familjearbetet och hänvisandet till tjänster. I kommunerna finns det också inom det sociala arbetet behov av personer med romsk bakgrund för att förebygga utslagning av romer och för att bistå dem i att söka sig till studier och till arbetslivet. Det är inte meningen att det ska skapas något parallellt servicesystem för romer, utan att särskilda åtgärder riktas till den romska befolkningen inom ramen för det allmänna servicesystemet så att deras delaktighet stärks.

Statsrådet stöder kommunerna via det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården (Kaste). Kommunerna kan ansöka om projektfinansiering för utvecklingsarbete i enlighet med det politiska programmet avseende romer. Bland temaområdena i Kaste-programmet anknuter bland

annat ökad delaktighet och förebyggande av utslagning samt utveckling av tjänsterna för barn, unga och familjer till tyngdpunkterna och åtgärderna i det politiska programmet avseende romer.

Delegationen för romska ärenden och de regionala delegationerna för romska ärenden stöder och bidrar till att skapa nätverk i de kommuner som vill börja vidta åtgärder i linje med det politiska programmet avseende romer och som har som mål att utveckla romernas boendeförhållanden samt stödåtgärder och handlingssätt som kompletterar social- och hälsovårdstjänsterna.

År 2012 startar programhelheten Kaste II. Målet är att programmet ska beakta språkliga och kulturella minoriteter, däribland romerna.

Ansvarig myndighet: Social- och hälsovårdsministeriet

Finansiering: SHM Kaste-projektet

2. Åtgärder för att uppliva det romska språket och dess ställning främjas

Statsrådet förbinder sig att främja åtgärder för att stärka det romska språkets ställning och språkets bevarande, bland annat genom att förbättra förutsättningarna för undervisning i romani. En av de största utmaningarna för att undervisningen i romani ska kunna utvecklas är bristen på kompetenta romanilärare. Av den orsaken är det skäl att utreda vilka förutsättningar det finns för att utbildning i romani på universitetsnivå ska kunna inledas och ordnas på ett ändamålsenligt sätt. För närvarande går det en kurs i romani på Helsingfors universitet, den ingår i grundstudierna och omfattar 10 studiepoäng.

Ansvarig myndighet: Undervisnings- och kulturministeriet, justitieministeriet

Finansiering: Vid Helsingfors universitet bereds under 2010 en plan för undervisning och lärarutbildning i romani och därmed sammanhängande budget. Undervisnings- och kulturministeriet strävar efter att ha beredskap för de kostnader åtgärderna medför.

3. Möjligheterna för romska barn och unga till delaktighet och hobbyn främjas

Det är viktigt att främja möjligheterna för romska barn och unga till delaktighet och hobbyverksamhet.

Under ledning av undervisnings- och kulturministeriet och delegationen för romska ärenden börjar man utarbeta åtgärder som ska främja möjligheterna för romska barn och unga till delaktighet och hobbyverksamhet. En konkret åtgärd kunde vara att sätta upp ett rikstäckande kulturevenemang

för romska barn och unga. Andra åtgärder kunde vara olika representativa påverkningskanaler, såsom elevkårer eller ungdomsfullmäktige.

Delegationen för romska ärenden tar initiativ till att romska barn och unga ska bli bättre hörda inom det romska samfundets egna strukturer. Också de regionala delegationerna för romska ärenden kunde utveckla sin verksamhet i samarbete med kommunerna och med romska organisationer så att barn och unga skulle få egna påverkningskanaler.

Ansvarig myndighet: Undervisnings- och kulturministeriet, Delegationen för romska ärenden

Finansiering: Åtgärderna bereds som tjänsteuppdrag så att förslaget kan införlivas i det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet för följande regeringsperiod

4. Den romska befolkningens boendesituation utreds

Den romska befolkningens boendestandard avviker inte nämnvärt från den övriga befolkningens. Romerna är emellertid beroende av det offentliga utbudet på hyresbostäder. Det förekommer fortfarande problem med tillgången till bostäder och också under boendetiden. Den romska befolkningens problem med boendet har många orsaker. För att frågorna i anknytning till den romska befolkningens boende ska kunna lösas krävs det ett övergripande myndighets-samarbete och en dialog med den romska befolkningen på det lokala planet. Kommunerna behöver också anvisningar och råd om hur man ska gå till väga i svåra situationer. För att de bästa lösningarna på romernas boendeproblem och andra stödåtgärder för boendet ska kunna kartläggas behövs det närmare uppgifter om romernas boendeproblem. Denna utredning inleds våren 2011.

Ansvarig myndighet: Miljöministeriet

Finansiering: Miljöministeriets forsknings- och utvecklingsfinansiering

5. En internationell strategi för att påverka politiken avseende romer

Romerna är en sameuropeisk minoritet, vars levnadsstandard och samhällsliga delaktighet i flera europeiska länder släpar efter majoritetsbefolkningens och det övriga Europas levnadsförhållanden. På europeisk nivå har det också uppstått ett behov av att utveckla en övergripande politik avseende romer. Finland har i många avseenden tagit initiativ till att de romska frågorna lyfts fram i det europeiska samarbetet.

Det är statsrådets mål att Finland också framöver deltar och aktivt påverkar utformandet av en europeisk strategi avseende romer genom att bidra med egen sakkunskap och erbjuda modeller och erfarenheter kring främjande

av delaktighet och likabehandling, och genom att lära av andra länders erfarenheter.

I enlighet med förslaget i det politiska programmet avseende romer tillsatte utrikesministeriet den 9 augusti 2010 en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta Finlands strategi för att påverka den internationella politiken avseende romer. Arbetsgruppens mandatperiod går ut den 9 februari 2011.

Ansvarig myndighet: Utrikesministeriet
Finansiering: Strategin utarbetas som tjänsteuppdrag

6. Verkställigheten och uppföljningen av det politiska programmet avseende romer körs igång

För att omfattande politikprogram ska kunna verkställas målmedvetet krävs det enligt erfarenhet att det utses en ansvarig myndighet för samordning och uppföljning, och det krävs också politiskt engagemang. Statsrådet förutsätter att de olika ministerierna inom respektive förvaltningsområde och inom sina ramar ansvarar för att åtgärderna verkställs genom att de i sina egna handlingsplaner inför åtgärderna i det politiska programmet avseende romer. Likaså ska det i enlighet med det politiska programmet inom ministerierna utses kontaktpersoner med ansvar för romska ärenden som regelbundet ska rapportera om ministeriets åtgärder och om verkställigheten av programmet.

Kommunerna är centrala aktörer, eftersom de i praktiken verkställer många av målen i programmet genom att stärka den romska befolkningens delaktighet i det lokala beslutsfattandet och genom att på lokalplanet utveckla åtgärder för romernas likabehandling och delaktighet. I det hänseendet kan kommunerna utnyttja finansiering som kan sökas bland annat från Kaste-projektet samt finansieringsinstrument inom EU:s strukturfonder och specialprogram för att möjliggöra likabehandling och delaktighet för romer.

Den rikstäckande delegationen och de regionala delegationerna för romska ärenden, de lokala romska arbetsgrupperna och de romska organisationerna kan ge ett värdefullt och betydelsefullt bidrag till genomförandet och uppföljningen av det politiska programmet avseende romer. Via dem blir den romska befolkningens röst hörd också i genomförandet och uppföljningen av programmet.

För uppföljningen av det politiska programmet avseende romer ansvarar social- och hälsovårdsministeriet. Ministeriet ska tillsätta en uppföljningsgrupp för programmet, där alla berörda parter är representerade. Verkställigheten av programmet ska regelbundet utvärderas. Den första uppföljningsrapporten ska lämnas 2013.

Ansvarig myndighet: Social- och hälsovårdsministeriet
Finansiering: Uppföljningsgruppens kostnader täcks från SHM:s budget